Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını Yayın No: 235

PROF. DR. ALİ BALCI'YA ARMAĞAN

Editörler

Prof.Dr. İnayet Aydın

Yardımcı Editörler:

Arş. Gör. Dr. İnci Öztürk

Arş. Gör. Tuğba Güner Demir

Arş. Gör. Özge Erdemli

Arş. Gör. Burcu Toptaş

2021

Ankara Üniversitesi Yayınları No: 702

ISBN: 978-605-136-509-1

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ
İncitaşı Sokak No:10
06510 Beşevler /ANKARA
Tel: 0 (312) 213 66 55
Basım Tarihi: 31/03/2021

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ iii
İÇİNDEKİLER iv
BÖLÜM 1: Prof. Dr. Ali BALCI : Otobiyografim 1
BÖLÜM 2: AKADEMİK MAKALELER 31
"Enistoslu Öğretmen"in Çılgınlığı 33
Atatürk'ün Eğitimci Yönü 41
COVID-19 Salgını ve Eğitimde Yaşanan Değişimler 51
Doktora Öğreniminin Maliyeti ve Yararına İlişkin Bir Çözümleme 63
Eğitim Yönetiminde Koçluk: Pozitif Psikoloji ve Okul Yöneticileri İçin Koçluk Uygulamaları 81
Okullarda Çalışanlar Arası Samimiyete İlişkin Öğretmenlerin ve Okul Yöneticilerinin Görüşleri 95
Covid 19 Salgınında Okul Yöneticilerinin Yaşantıları (Duyguları, Düşünceleri ve Eylemleri) 107
Eğitimin Bilim Olma Hali 119
Eğitim Yöneticisinin Davranış Standartları 127
Türkiye'de Eğitim Yönetimi Araştırmalarındaki Niş Alanlar Üzerine Bir Değerlendirme 139
Sanal Sosyalleşme ve Örgüt Yönetimi 151
Pozitif Psikoloji Temelinde Pozitif Yönetim ve Takdir Edici Sorgulama 165
Örgütsel Mutluluk 179
Eğitim Üzerine Ekolojik Bir Düşünme Çerçevesi 193
Öğretmenlerin Mesleki Profesyonellikleri ile Örgütsel Mutlulukları Arasındaki İlişki 205
Örgütsel Vatandaşlık ve Duygusal Bağlılık Üzerine Bir Çalışma 219

Toplam Kalite ve Stratejik Yönetim MEB'de Bürokratik Yönetimin Alternatifi Olabilir mi? 235

Yüksek Performanslı Eğitim Sistemlerinin Karakteristik Özellikleri 249

Eğitimde Dijitalleşme ve Okul Yönetimi: Dijitalleşmeyi Yönetmenin Karmaşıklığı 261

Eğitimde Alternatif Arayışlar 275

Örgütsel Değişim Sinizmi ve Duyguların Yönetimi Üzerine Kavramsal Bir İnceleme 287

Okul Yöneticiliğine Yönelik Talebin Değişkenleri Üzerine Bir Çalışma 299

Yükseköğretimde Stratejik Planlama Çalışmaları: Uygulama-Sorunlar ve Çözüm Önerileri 311

Bir İstihdam Sorunu: Aşırı Eğitimlilik 325

Eğitim Politikaları Bağlamında Öğretmenlerin Moral Yitimi Düzeylerinin İncelenmesi 339

Toplumsal Yeniden Üretim ve Eğitim Üzerine 357

Öğretmenlerin Mesleki Sosyalleşmesi 373

Örgüt DNA'sı 385

Öğretmenler için Mesleki Gelişim Standartları 399

Eğitimde Mükemmel Liderlik 413

Okul Ortamında Önemseme (Caring) ve Önemseyici Liderlik 427

Dünyada ve Türkiye'de Pandemide Eğitim 435

Eğitim Yönetiminde Yeni Normal: Pandemi ve Liderlik 449

Köy Enstitüleri Sisteminin Amaç, Yapı ve İşleyiş Boyutları 463

Yöneylem Araştırması ve Eğitim Yönetiminde Yöneylem Araştırmasının Uygulanması 477

Örgütlerde Hata Yönetimi Kültürü ve Eğitime Yansımaları 491

Eğitim Liderliği Araştırmalarında Deneysel Desenlerin Yeri 505

Gri Sistemler Teorisi Perspektifinden Örgüt Araştırmalarında Belirsizlik 517

Eğitim Örgütlerinde Bir Rasyonellik ve Öngörü Sorunu Olarak Yönetsel Miyopi 529

Öğretmenlerin Cinsiyetlerinin Dönüşümsel Liderlik Algılarına Etkisi: Meta-Analiz Çalışması 543

Eğitim Örgütlerinde Örgütsel Hafıza 559

Meta-Sentez: Nitel Çalışmaları Sentezlemede Yeni Bir Yöntem 573

"Haklıyım, Elbette Biliyorum!" : Yönetimde Aşırı Özgüven Yanlılığı 587

Akış ve Dönüşüm Olarak Örgütler.....599

Türkiye'de Yükseköğretimde Öğretim Elemanlarının Örgütsel Sosyalleşmesi 613

Birey-Örgüt Uyumu ve Eğitim Yönetimi Alanına Yansımaları 625

BÖLÜM 3: ANILAR.....639

Öğretmenlerin Mesleki Sosyalleşmesi

Asiye Toker Gökçe[1]

Özet

Mesleki sosyalleşme, bir mesleğe yeni başlayanların, mesleğin normlarını, tutumlarını ve değerlerini içselleştirdiği bir süreçtir. Mesleki sosyalleşme sürecinde, yeni gelen, mesleğini nasıl yerine getireceği konusunda yönergeleri yerine getirerek, kendilerinden beklenen mesleki beklentileri karşılamak için gerekli bilgi ve becerileri öğrenirler. Böylece, yeni mensup oldukları bir alanın koşullarına ve yeni rollerine uyum sağlayabilirler. Bireyler mesleki sosyalleşme sürecinde mesleki kimlik kazanırlar. Başarılı geçen bir sosyalleşme süreci bireylerin mesleğe bağlılık hissetmelerini sağlar.

Anahtar sözcükler: Mesleki sosyalleşme, öğretmenlerin mesleki sosyalleşmesi, öğretmen adayı, eğitim yönetiminde sosyalleşme, eğitim sosyolojisi

Giriş

Sosyalleşme, bireyin, içinde bulunduğu kültürde yeni bir rol edindiği; dolayısıyla toplumun bir üyesi olmayı öğrendiği bir süreçtir. Bireyler, toplumun norm ve değerlerini sosyalleşme sürecinde içselleştirerek, sosyal rollerini nasıl yerine getireceklerini öğrenirler. Greenfield (1986), sosyalleşmenin, bireyin belirli bir rolü etkin bir şekilde yerine getirmek için gereken bilgi, beceri, inanç ve kişisel eğilimleri edindiği bir süreç olduğunu ifade eder. Bireyler yaşamları boyunca çeşitli kültürlere girerler ve farklı görevler yerine getirirler. Bu nedenle, bireyin sosyalleşme süreci çocukluktan başlayarak, aile içinde, okulda veya iş yerinde, ebeveynler, kardeşler, öğretmenler, akranları ve arkadaş çevresi gibi farklı grupların etkisiyle, yaşam boyu devam eder.

Bir meslekte sosyalleşme, işe yeni başlayanların, kendilerini işin gerektirdiği koşullara uyumlaması ve işin istediği yönde dönüşmesi sürecini ifade eder. Çeşitli yazarlar (örneğin Lieberman, 1988), mesleki sosyalleşmeyi,

[1] *Sorumlu yazar,* Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, 0000-0003-1909-1822, asi.gokce@kocaeli.edu.tr

bilgi ve becerilerin kazanılmasına ve mesleğin normlarının, değerlerinin ve tutumlarının içselleştirilmesine aracılık eden bir süreç olarak tanımlar.

Mesleki sosyalleşme, işin gerektirdiği rol ve davranışı benimsemeyi sağlar. İşe yeni başlayanlar, mesleğe yönelik değerleri, bakış açılarını, standartları, süreçleri, mitleri ve sembolleri içselleştirdiklerinde başarılı bir şekilde sosyalleşirler (Toker Gökçe, 2020). Bu bağlamda mesleki sosyalleşmenin amacı sadece bilgi ve becerileri değil, aynı zamanda bir mesleğin kültürünü de öğrenmektir (Brinkerhoff, White ve Ortega, 2011).

Mesleki sosyalleşme bireyin işe başlamasından önce başlar. Bireyin ailesinden, büyüdüğü çevreden, aldığı eğitimden ve akran grubundan edindiği değerler, mesleki sosyalleşmesini etkiler. Bununla birlikte, mesleki sosyalleşme öncelikle bireyin işe girdiği ilk yıllarda gerçekleşir (Miller ve Wager, 1971). Öğretmenler, mesleki sosyalleşme sürecince, işe başladıkları ilk yılda, diğer bir deyişle staj döneminde, öğretmenlik mesleğinin bilgi, beceri ve değerlerini, okul bağlamından bağımsız öğrenirler (Browne-Ferrigno, 2003). Mesleki sosyalleşme mesleki kimlik ve bağlılık yaratır (Weidman, Twale ve Stein, 2001). Bireyler mesleki sosyalleşme sonucunda, mesleki kimlik oluştururlar. Bireyler ayrıca bu sürecin olumlu gerçekleşme düzeyine göre mesleğe bağlılık geliştirirler. Bu bağlamda öğretmenlerin başarılı biçimde mesleki sosyalleşmeleri, ülkenin eğitim sisteminin niteliğini doğrudan etkileyen bir faktör olmaktadır.

Öğretmenlerin Mesleki Sosyalleşmesi

Mesleki sosyalleşme, bilgi ve becerilerin kazanılmasına ve mesleğin normlarının, değerlerinin ve tutumlarının içselleştirilmesine aracılık eden bir süreçtir (Lieberman, 1988). Öğretmenin mesleki sosyalleşmesi de bireyin, öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği bilgi ve becerileri öğrendiği; bu mesleğin normlarını, değerlerini ve tutumlarını içselleştirdiği bir süreçtir. Mesleki sosyalleşme, mesleğin bireye vermiş olduğu statüyü benimsemeyi ve bu statünün gerektirdiği davranışı göstermesini sağlar. Mesleğe yeni girmiş öğretmenler (aday öğretmenler) bu süreçte, mesleğin gereklerini nasıl yerine getireceğini öğrenir. Crow (2007) öğretmen olmak için yükseköğrenim görme zorunluluğu olduğundan, mesleki sosyalleşme içinde elde edilen kazanımların, üniversiteye girmek için gereken bazı bilgi ve yeterlilikleri de içerdiğini iddia etmektedir.

Staton ve Hunt (1992), Deal ve Chatman (2012) ve Roucaud (2016), okulda gerçekleşen mesleki sosyalleşmeyi, aday öğretmenlerin "dışarıdan gelen" olmaktan "içerideki üyelere" dönüştüğü etkin bir süreç olarak nitelendirmektedir. Çeşitli yazarlar (Lortie, 1975; Schultz, Laine ve Savage,

1988; Zeichner ve Gore 1990; Stuart ve Thurlow 2000; Hargreaves, 2010; Alhija ve Fresko, 2010) öğretmenin mesleki sosyalleşmesini genel olarak, bireyin eğitimciler topluluğunun bir üyesi haline gelme süreci olarak ifade etmektedir. Söz konusu yazarlara göre, yeni bir kültüre üyelik, bu yeni topluluğun mevcut üyelerinin değerlerini, inançlarını ve mesleğe yönelik tutumlarını benimseme oranında kabul görmekte veya reddedilmektedir. Bu bağlamda öğretmenlerin tutumları, inançları ve öğretme yöntemleri, birlikte oldukları bireyler, gruplar veya kurumlar gibi, çevrenin etkisiyle şekillenmektedir. Böylece, Mesleğe yeni başlayan bir öğretmen (aday öğretmen) mesleki sosyalleşme sonucunda, bir mesleki kimlik oluşturur.

Çeşitli araştırmacılar öğretmenlerin meslekte nasıl sosyalleştiğini incelemiş ve açıklamaya çalışmıştır. Günümüzde başvuru kaynağı kabul edilen Lortie (1975), öğretmenlerin hizmet öncesinde, öğretmen yetiştirme programı kapsamında yürütülen "öğretmenlik uygulaması" sırasında ve mesleğe girdikten sonraki ilk iki yılda meslekte sosyalleştiklerini belirlemiştir. Daha sonra Lacey (1977), öğretmenlerin meslekte sosyalleşmelerini sosyolojik açıdan incelemiş; işlevselci ve yorumlayıcı kuramlar ışığında açıklamaya çalışmıştır. Devam eden süreçte, Blase ve Greenfield (1982) mesleğe yeni başlayan öğretmenlerin ilk yılda mesleki yönden nasıl sosyalleştiklerini incelemiştir.

Zeichner ve Tabachnick (1985), hem hizmet öncesi eğitimin aday öğretmenlerin sosyalleşmesini nasıl şekillendirdiğini, hem de aday öğretmenlerin görev yaptıkları okulları nasıl şekillendirdiğini incelemiştir. Zeichner ve Gore (1990) da aday öğretmenlerin sosyalleşmesini işlevselci, yorumlayıcı veya eleştirel açılardan analiz etmiştir. Son on yılda, Chou, 2011; Ongiti, 2012; Mesa Villa, 2017; Toker Gökçe (2019) gibi yazarlar da öğretmenlerin mesleki sosyalleşmesini sosyolojik bakış açılarıyla ele almıştır. Öğretmenlerin mesleki sosyalleşmesi ayrıca betimsel (örneğin Toker Gökçe, 2020), nicel (örneğin Gavish ve Friedman, 2010; Öztürk ve Yıldırım, 2013; Toker Gökçe, 2013), nitel (örneğin Çakmak, 2013; Kozikoğlu ve Senemoğlu, 2018) veya karma yöntemle (Fantilli ve McDougall, 2009) yapılan çalışmalarla da irdelenmiştir.

Lacey (2012) öğretmenlerin mesleki sosyalleşmesini, adayın tarafından hem mevcut durumun görüldüğü, hem de yeniden yorumlanarak, mesleğe yönelik bir tutum geliştirme süreci olarak görmektedir. Yazar ayrıca öğretmenlerin mesleki sosyalleşmesinin, hukuk ya da tıp gibi diğer mesleklerden daha zor anlaşıldığını dile getirmiştir. Deal ve Chatman (2012) da öğretmenlerin meslekte sosyalleşmesinin, diğer mesleklerde olduğundan farklı biçimde sürdüğünü savunmaktadır. Bu bağlamda öğretmenlerin

meslekte sosyalleşme sürecinin ayrıntılı olarak incelemesi önem kazanmaktadır.

Öğretmenlerin Mesleki Sosyalleşme Süreci

Öğretmenlerin meslekte sosyalleşme süreci, genel olarak, farklı isimlerle anılan üç veya dört aşamada açıklanmaya çalışılmıştır. Örneğin, Lortie (1975), bu süreci yaşam öyküsü (biyografi), hizmet öncesi ve hizmet içi biçiminde, üç aşamada ele almaktadır. Benzer şekilde Zeichner ve Gore (1990), öğretmenlerin mesleki sosyalleşme sürecini, öğretmen eğitimi programından önce, öğretmen eğitimi boyunca ve hizmet içinde olmak üzere, üç aşamada incelemektedir. Lortie (1975) ve Zeichner ve Gore (1990) gibi yazarlara göre, öğretmenlik mesleğinde sosyalleşme, bireyin çocukluğundan itibaren başlamakta, hizmet öncesinde aldığı eğitim boyunca sürmekte ve işe başladığı ilk yıllarda devam etmektedir. Öğretmenlerin mesleki sosyalleşmesini Feldman'ın (1981) üç aşamalı örgütsel sosyalleşme modeliyle açıklamaya çalışan Deal ve Chatman (2012) ve Roucaud (2016) ise bu süreci ön/beklentisel/ileriye dönük, karşılaşma, değişim ve kazanım biçiminde isimlendirmektedir. Staton ve Hunt (1992) da bu süreci bir modelde kronolojik olarak ortaya koymaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. *Öğretmenlerin üç aşamalı mesleki sosyalleşme süreci*

Kaynak: Staton & Hunt (1992). Teacher socialization: Review and conceptualization. *Communication Education, (41)*2,109-137

Şekil 1'de yer alan modelde, *yaşam öyküsü,* ön, beklentisel veya ileriye dönük adlarıyla anılan dönemde, ileriye dönük bir sosyalleşme söz konusudur. Bu aşamada henüz çocukluk çağında olan öğretmen adayları, özellikle temel eğitim döneminde, öğretmenlerini gözleyerek ve model alarak, ileride öğretmen olmayı istemektedir. Öğretmen adayları, bu dönemde ebeveynlerinden daha fazla zamanı öğretmenleriyle geçirmekte ve onlardan etkilenmektedir. Lortie (1975) öğretmen adayları ile öğretmenleri arasındaki etkileşimden dolayı interaktif bulduğu bu dönemi "iş başında gözlem" biçiminde isimlendirmektedir.

Lortie'ye göre, öğretmenler geçmiş deneyimleri nedeniyle bir takım gizli bakış açılarını, yani inanç ve değerlerini beraberinde getirmektedir. Bu bakış inanç ve değerler, onların hizmet öncesi dönemde aldığı öğretmenlik eğitimini olduğu gibi, sonrasındaki süreci de etkilemektedir. Öğretmenlerin yaşam öykülerinden, diğer bir deyişle geçmiş yaşantılarından kaynaklanan inanç ve tutumları, öğretmenin rolüne ve performansına yönelik anlayışını önemli ölçüde şekillendirmektedir. Bu bağlamda, öğretmenlerin mesleğe ilişkin algılarının ve öğretime yönelik inanç ve tutumlarının temelde çocukluk ve okul çağında ana hatlarıyla belirlendiği sonucuna varılabilir.

Şekil 1'de ikinci aşamada yer alan, *hizmet öncesi dönem* öğretmen adaylarının bir öğretmen yetiştirme programında veya sertifika programlarında geçirdiği süreci işaret etmektedir. Çeşitli yazarların (Staton ve Hunt, 1992; Deal ve Chatman, 2012; Roucaud, 2016) vurguladığı gibi, öğretmen adayları bu aşamada da ileriye dönük sosyalleşmektedir. Hizmet öncesi döneme karşılaşma dönemi de denir. Bu aşamada, öğretmen adayları, bir yandan mesleğe yönelik kuramsal bilgileri edinirken, diğer yandan, "öğretmenlik uygulaması" gibi dersler kapsamında gerçek okul ortamında deneyimli bir öğretmen gözetiminde öğretmenlik deneyimi yaşarlar. Öğretmen adayları bu sırada eğitim aldıkları eğitimcilerden ve arkadaş çevresinden etkilenmektedirler. Öğretmen adayları ayrıca öğretmenlik uygulaması sırasında, daha önce öğrenci olarak yer aldıkları okul ortamında, bu kez farklı bir rol üstlenmektedirler. Bu uygulama sırasında, okul müdürü, öğretmenler ve öğrenciler tarafından, az veya çok, "geleceğin öğretmeni" olarak görülmektedirler. Crow (1986) bu süreçte ayrıca öğretmen adaylarının mesleğe ve kabul edilmiş oldukları eğitim programına ilişkin beklentilerinin de etkili olduğunu belirtmektedir.

Böylece, hem hizmet öncesi eğitimde karşılaştığı eğitimciler ve akranları, hem de öğretmenlik uygulaması sırasındaki deneyimleri adayların mesleki sosyalleşmesine yön vermektedir. Sonuçta, öğretmen adaylarının, önceki süreçte beraberinde getirdikleri, mesleğe ilişkin değer yargıları sağlamlaşır veya değişir. Bu aşamanın etkili gerçekleşmesinde öğretmen adaylarının bu aşamada mesleki inanç ve değerleri içselleştirmesi beklenmektedir. Bu nedenle, hizmet öncesi öğretmen eğitiminin, öğretmen adaylarını alan bilgisiyle donatmasının yanı sıra, mesleğe dönük hevesli ve coşkulu yetiştirmesi önem kazanmaktadır.

Şekil 1'de yer alan son aşama, *hizmet içi deneyim* ise öğretmen adayının göreve başladığı aşamayı işaret etmektedir. Bu aşamada artık diploma veya sertifika sahibi aday mesleğe girmiş sayılmakta ve göreve başladığı ilk yıllarda sosyalleşmektedir. Türkiye'de bu aşamada olan öğretmeler "aday öğretmen veya stajyer öğretmen" olarak anılmaktadır. Bu kapsamda,

öğretmenlerin meslekte sosyalleşmeleri, "staj dönemi" olarak adlandırılan ilk yıl ile devamın gelen yılı kapsadığı söylenebilir.

Aday öğretmen, staj döneminde, daha önce defalarca öğrenci olarak karşılaştığı öğretmenlerin dünyasına meslektaş olarak girmiş olur. Bu nedenle, bu dönem aslında öğretmen adayının aday öğretmene dönüştüğü, öğrencilikten öğretmenliğe geçiş aşamasıdır. Dolayısıyla, aday öğretmenin bir meslektaş olarak, diğer öğretmenlerle etkileşime geçtiği ilk aşamadır. Aday öğretmenler bu aşamada, mesleki sosyalleşmelerini sağlayacak bir dizi yeni aktör, olay ve koşulla tanışırlar.

Çeşitli yazarlar(Staton ve Hunt, 1992; Deal ve Chatman, 2012; Roucaud, 2016) bu dönemde aday öğretmenlerin okul içinde "gerçek hayatın ne olduğunu" keşfettiğini vurgulamaktadır. Söz konusu yazarlara göre bu aşamada aday öğretmenler, mesleğin gerekli becerilerine hâkim olurlar. Bu sosyalleşme sürecinde aday öğretmenler, öğrenciler, veliler ve okul yönetimi tarafından gelen farklı beklentiler ve çeşitli zorluklarla karşılaşırlar. Böylece mesleğin gerçekleri karşısında "gerçeklik şoku" yaşayan aday öğretmenler, bu aşamada genelde mesleki gelişim yerine, "hayatta kalmak" konusunda çaba harcamaktadırlar (Hung Cheng ve Chee Pang, 1997; Gordon ve Maxey, 2000).

Aday öğretmenlerin bu süreçte mesleki sosyalleşmesini, öğrenci sayısı, kaynakların yetersizliği, zaman sınırlılığı, okulun kültürü, okulda uygulanan politikalar ve gelenekler gibi, kurumsal faktörler de etkilemektedir. Ayrıca, başta veliler olmak üzere, toplumun beklentileri ve normları da aday öğretmenlerin mesleki sosyalleşmesini şekillendirmektedir. Bu dönemde aday öğretmenlerin sosyalleşmesi, çeşitli yazarlarca incelenmiştir. Blase ve Greenfield (1982) aday öğretmenlerin öğrencileriyle olan etkileşimleri sırasında öğretime yönelik anlayışlarını yeniden gözden geçirdiklerini belirlemiştir. Crow (1986), öğretmenlerin mesleğe başlamadan önce bir öğretim stratejisi geliştirmediğini, ancak mesleğe başladıktan sonra, yaşayarak öğretmeyi öğrendiklerini ortaya koymuştur. Lacey (2012) de öğretmenlerin hizmet öncesi dönemde öğrendikleri öğretme stratejilerini, mesleğe girdikten sonra "okulun gerçeklerini" gördükten sonra, bıraktıklarını belirlemiştir.

Staton ve Hunt (1992), öğretmenlerin hizmet öncesinden başlayan ve mesleğin ilk yıllarına kadar geçen sosyalleşme sürecinde bilişsel, duyuşsal ve davranışsal değişim geçirerek mesleki bir kimlik kazandığını belirtmektedir. Yazarlar ayrıca öğretmenlerin meslek hayatı boyunca her yeni başladığı okulda, yeniden "hizmet içi dönem" sosyalleşme sürecini yaşadıklarını belirtmektedir.

Öğretmenlerin mesleki sosyalleşmesini dört aşamada inceleyen yazarlar arasında yer alan Schempp ve Graber (1992), ise bu aşamaları öğretmenlik eğitimi öncesi, hizmet öncesi, öğretmenlik deneyimi ve ilk yıl biçiminde isimlendirmektedir (Şekil 2).

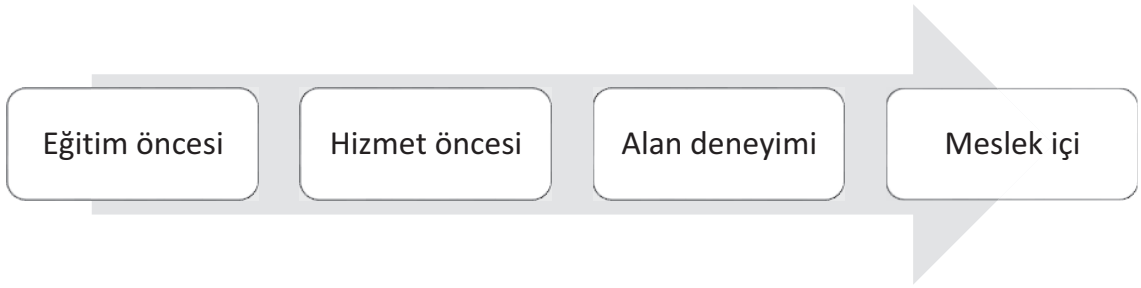

Şekil 2. *Öğretmenlerin dört aşamalı mesleki sosyalleşme süreci*

Kaynak: Schempp, P. G., & Graber, K. C. (1992). Teacher socialization from a dialectical perspective: Pretraining through induction. *Journal of Teaching in Physical Education*, *11*(4), 329-348.

Şekil 2'de yer alan "eğitim öncesi" dönem, Şekil 1'de yer alan, Staton ve Hunt'ın (1992) hayat öyküsü dönemine karşılık gelmektedir. Bu dönem, yukarıda da belirtildiği gibi, öğretmen adaylarının henüz öğretmenlik eğitimine başlamadan önce, öğrenci olduğu süreci işaret eder. Türkiye'de temel eğitim sürecini işaret eden bu dönemde, henüz öğretmen adayı olamamış bireyler, öğretmenliğin nasıl bir meslek olduğunu, gerek sınıflarında, gerek okul ortamında, öğretmenlerini gözlemleyerek ve onlarla etkileşim sırasında öğrenirler. Dolayısıyla, öğretmenlik mesleği ile tanışma bu dönemde gerçekleşir. Bireyler, bu dönemde ayrıca, ailelerinin, arkadaşlarının ve sosyal çevrenin öğretmen algısından da etkilenirler. Örneğin, Türkiye'de eğitim fakültesine yerleşen birçok kız öğrenci, öğretmenliği tercih etme nedenleri sorulduğunda, ailesinin ve öğretmenlerinin "kadınlar için en uygun meslek öğretmenliktir" anlayışıyla kendilerini öğretmenliğe yönelttiğini belirtmektedir.

Şekil 2'de yer alan ikinci ve üçüncü aşamalar Şekil 1'deki hizmet öncesi deneyime karşılık gelmektedir. İkinci aşama, hizmet öncesi, öğretmen adaylarının bir öğretmen eğitimi programında gördüğü eğitim sürecini ifade etmektedir. Bu dönemde, yukarıda değinildiği gibi, öğretmen adayları, öğretmen yetiştirme programında karşılaştığı eğitimcilerden ve akranlarından etkilenirler.

Üçüncü aşama, alan deneyimini işaret etmektedir. Bu aşama Türkiye'de eğitim fakültelerinin ve öğretmen yetiştirme programlarının öğretim programında yer alan "öğretmenlik uygulamasına" denk gelmektedir. Bu süreçte öğretmen adayları bir yandan öğretmen yetiştirme programına devam

ederken, program ile senkronize biçimde gerçek okul ortamında, deneyim kazanmaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi, öğretmen adayları, bu uygulama sırasında, henüz öğrenciyken, öğretmenlerin dünyasına girerek gerçek okul ortamında, yeni sosyalleştirme aracılarıyla karşılaşır. Bu uygulama sırasında gördükleri ve yaşadıkları, öğretmen adaylarının mesleğe yönelik inanç ve tutumlarını ya sağlamlaştırır veya değiştirir. Dolayısıyla bu dönemde öğretmen adaylarının sosyalleşmesini uygulama için gittikleri okulda işbirliği yaptıkları öğretmenlerin, okul yöneticilerinin, diğer öğretmenlerin ve öğrencilerin tutum ve davranışları etkiler.

Şekil 2'de yer alan son aşama ise, Şekil 1'deki hizmet içi deneyim aşamasına karşılık gelmektedir. Bu dönemde de aday öğretmenin mesleki sosyalleşmesi, başta okul yönetici olmak üzere, meslektaşları ve öğrencileri ile olan etkileşiminden etkilenmektedir.

Sonuç

Bu bölümde anılan çalışmalar ışığında, öğretmenlerin mesleki sosyalleşmesinin, genelde mesleğe başlamadan çok önce, henüz çocukluk döneminde, beklentiyle başladığı anlaşılmaktadır. Türkiye'de küçük yaştaki çocuklara ileride ne olmak istedikleri sorulduğunda, genelde, o güne kadar karşılaştıkları sınırlı meslekten biri olan öğretmenlik dile getirilmektedir. Büyüyünce öğretmen olmayı hayal eden bir çocuk, devamında kasıtlı olarak öğretmenlik rolünü üstlenmeye hazırlanmakta; ilerleyen süreçte öğretmen olabilmek için gereken bilgi ve becerileri edinerek, öğretmenlik eğitimi almaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, herkes için geçerli olmamakla birlikte, öğretmenlerin mesleki sosyalleşmesi, mesleğe başlamadan çok önce, henüz çocukluk döneminde, beklentiyle başlamaktadır.

Öğretmenlik eğitimi veya hizmet öncesi eğitim sırasında sürmekte olan mesleki sosyalleşme, mesleğe girdikten sonra da devam etmektedir. Genelde, mesleğe girdikten sonraki sürecin ortalama ilk iki yılı kapsadığı ifade edilmekle birlikte, öğretmenlerin mesleki sosyalleşmesi kariyerleri boyunca devam etmektedir. Öğretmenler deneyimleri ve kıdemleri arttıkça, aynı yönde veya farklı yönlerde sosyalleşebilmektedir. Mesleğe büyük ideallerle başlayarak, birkaç yıl sonra yaşadığı tükenmişlik duygusuyla ideallerini bırakan öğretmenler, buna örnek gösterilebilir. Diğer yandan, bütün öğretmenlerin çocukluk idealleri öğretmenlik olmadığı gibi, çocukluk döneminde öğretmen olmak isteyen herkes, büyüdüğünde öğretmen olmamaktadır.

Bu bölümde yer alınan mesleki sosyalleşme süreçleri, öğretmenlerin en az bir döneminde yer aldığı bütün bir süreci ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bu bağlamda bazı öğretmenler çocukluktan itibaren mesleğe dönük sosyalleşmişken, bazılarının öğretmenlik eğitimi sırasında sosyalleştiği söylenebilir. Bu nedenle, kimi yazarlarca etkisiz olduğu iddia edilse de öğretmen yetiştirme programlarının öğretmenlerin mesleğe yönelik sosyalleşmesinde etkisi bulunmaktadır.

Diğer yandan, özellikle Türkiye'de uzun yıllar sürmüş ve bundan sonra da süreceği düşünülen "formasyon" eğitimleri, öğretmen adaylarının mesleki sosyalleşmelerinde yetersiz kalmış olabilir. Bu programlara kayıt olan birçok öğretmen adayı, işsizlik nedeniyle öğretmenlik mesleğini seçtiğini belirtmektedir. Bu öğretmen adaylarının bir kısmı, "zaten mevcut öğretmenlerin de niteliksiz olduğu" veya "eğitimin parasını ödediğim için öğretmenlik sertifikamı hak ettim" anlayışıyla formasyon eğitimi almaktadır. Bu programları yönetenlerin bir kısmı da çeşitli nedenlerle, formasyon öğrencilerinin "sorunsuz" sertifikalandırılması gerektiği anlayışını sergilemektedir. Bu iki anlayışın bir araya geldiği formasyon programlarında ders veren eğitimciler de sadece bilgi verme ve/veya bütün öğrencileri geçirme zorunluluğu ile karşı karşıya kalmaktadır.

Ayrıca, genelde iki dönemde verilen formasyon eğitimleri sırasında, öğrenci sayısının yüksek olması nedeniyle, öğretmenlik uygulamasının ilk dönemde yaptırıldığı da görülmüştür. Bu tür örneklerde, ikinci dönemde dahi layıkıyla tamamlanamayan öğretmenlik uygulamaları, öğretmen adaylarının alana "körlemesine dalmasına" neden olmuştur. Bu bağlamda, mesleki sosyalleşmenin kimlik oluşumuyla sonuçlandığı düşünüldüğünde, bazı öğretmenlerin, hizmet öncesinde istenen yönde, yani mesleğin gereklerini yerine getirmeye istekli ve mesleğe bağlı, kimlik oluşturamadıkları anlaşılmaktadır. Bu durumda olan öğretmenlerin, istenen yönde mesleki kimlik oluşumu ancak mesleği icra etmeye başlamalarında yaşayacakları mesleki sosyalleşme sonucu olacaktır. Diğer yandan, öğretmenlerin, özellikle mesleğin ilk yıllarında, gerçeklik şoku yaşaması ve yukarıda belirtilen çeşitli kurumsal faktörlerin etkisiyle olumsuz sosyalleşme olasılığı da bulunmaktadır. Ayrıca bu aşamada, sürecin olumsuzluğunu dengeleyebilecek akıl hocaları yani hizmet öncesindeki eğitimciler de yer almayacaktır. Bu bağlamda, sonuç olarak, daha önceki dönemlerde istenen yönde mesleki sosyalleşme gösteremeyen öğretmenler, meslekteki diğer öğretmenlerin, okul müdürlerinin, öğrencilerin, velilerin ve içinde bulundukları toplumun şekillendirdiği bir sosyalleşme ile mesleki kimlik kazanmaktadır. Bu sonucun olumlu mu yoksa olumsuz mu olduğunu anlayabilmek için eğitimin topluma yansımaları incelenebilir.

Kaynakça

Alhija, N. A., & Fresko, B. (2010). Socialization of new teachers: Does induction matter? *Teaching and Teacher Education*, *26*(8), 1592-1597.

Blase, J., & Greenfield, W. (1982). On the meaning of being a high school teacher: The beginning years. *The High School Journal,* May, 263-271.

Brinkerhoff, D. B., White, L. K., Ortega, S. T., & Weitz, R. (2011). *Essentials of sociology* (8th Edition). Wadsworth: Cengage Learning.

Browne-Ferrigno, T. (2003). Becoming a principal: Role conception, initial socialization, role-identity transformation, purposeful engagement. *Educational Administration Quarterly*, *39*(4), 468-503.

Chou, C. (2011). Student teachers socialization development by teaching blog: Reflections and socialization strategies. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, *10*(2), 190–201.

Crow, N.A. (1986). *The role of teacher education in teacher socialization: A case study*. Paper presented at the Annual Meetingof the American Educational Research Association. 16-19 April, 1986. San Francisco, CA. University of Utah.

Crow, G. M. (2007). The professional and organizational socialization of new English headteachers in school reform contexts. *Educational Management Administration and Leadership*, *35*(1), 51-71.

Çakmak, M. (2013). Öğretim deneyimlerinden öğrenmek: Yeni öğretmenlerin düşünceleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 55-67.

Deal, T. E., & Chatman, R. M. (2012). Learning the ropes alone: Socializing new teachers. *Action in Teacher Education*, *11*(1), 21-29.

Fantilli, R. D., & McDougall, D. E. (2009). A study of novice teachers: Challenges and supports in the first years.*Teaching and Teacher Education*, *25*(6), 814-825.

Feldman, D.C. (1981). The multible socialization of organization members. *Academy of Management Review*, 6, 309-318.

Gavish, B., & Friedman, I. A. (2010). Novice teachers' experience of teaching: A dynamic aspect of burnout. *Social Psychology of Education*, *13*(2), 141-167.

Gordon, S. P., & Maxey, S. (2000). How to help beginner teachers succeed. *Adolescence*, *35*(140), 818.

Greenfield, W. (1986). *Moral imagination, interpersonal competence, and the work of school administrators*. Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association (67th, San Francisco, CA, April 16-20, 1986). Erişim adresi: https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED278085.pdf

Hargreaves, A. (2010). Presentism, individualism, and conservatism: The legacy of Dan Lortie's schoolteacher: A sociological study. *Curriculum Inquiry*, *40*(1), 143-54.

Hung Cheng, M., & Chee Pang, K. (1997). Teacher socialization: Implications for the design and management of initial teacher education programmes. *Education+ Training*, *39*(5), 195-204.

Kozikoğlu, İ. ve Senemoğlu, N. (2018). Mesleğe yeni başlayan öğretmenlerin karşılaştıkları güçlükler: Nitel bir çözümleme. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, *6*(3), 341-371.

Lacey, C. (2012). *The Socialization of Teachers*. London, UK: Routledge.

Lieberman, A. (1988). *Building a professional culture in schools*. New York: Columbia University.

Lortie, D.C. (1975). *Schoolteacher.* Chicago: University of Chicago Press.

Miller, G. A., & Wager, L. W. (1971). Adult socialization, organizational structure, and role orientations. *Administrative Science Quarterly*, *16*(2), 151-163.

Ongiti, O. K. (2012). Professional socialization of graduate students: A give-and-take process. *Business Management Dynamics*, *1*(10), 33-40.

Öztürk, M. ve Yıldırım, A. (2013). Aday öğretmenlerin uyum sorunları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28*(1), 294-307.

Roucaud, V. (2016). The Professional Socialization of Novice Teachers. Erişim adresi: https://tspace.library.utoronto.ca/handle/1807/72278

Schempp, P. G., & Graber, K. C. (1992). Teacher socialization from a dialectical perspective: Pretraining through induction. *Journal of Teaching in Physical Education*, *11*(4), 329-348.

Schultz, L. M., Laine, C. H., & Savage, M. C. (1988). Interaction among school and college writing teachers: Toward recognizing and remaking old patterns. *College Composition and Communication, (39)*2, 139-153.

Staton, A. Q., & Hunt, S. L. (1992). Teacher socialization: Review and conceptualization. *Communication Education,* (*41)*2,109-137.

Stuart, C., & Thurlow, D. (2000). Making it their own: preservice teachers'experiences, beliefs, and classroom practices. *Journal of Teacher Education, (51)*2,113–121.

Toker-Gökçe, A. (2013). Sınıf öğretmenlerinin adaylık dönemlerinde yaşadıkları mesleki sorunlar. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 137-156.

Toker Gokce, A. (2019). Teacher Socialization in Changing World: Functionalist, Interpretive, and Critical Perspectives. In M. Öztürk & P.R. Hoard (Eds), *Examining the teacher induction process in contemporary education systems* (pp. 212–236). USA: IGI Global Publishing.

Toker Gokce, A. (2020). Professional Socialization in Schools. In *Oxford Research Encyclopedia of Education*. Erişim adresi: https://oxfordre.com/education/view/10.1093/acrefore/9780190264093.001.0001/acrefore-9780190264093-e-673 İndirme tarihi: 26 Aralık 2020.

Mesa Villa, C. P. (2017). The socialization of a novice teacher of English: Becoming an agent of change. *How*, *24*(1), 83-100.

Weidman, J. C., Twale, D. J., & Stein, E. L. (2001). Socialization of graduate and professional students in higher education: A perilous passage? *ASHE-ERIC Higher Education Report, 28(3).*

Zeichner, K.M., & Gore, J., 1990. Teacher socialization. In W.R. Houston (Edt), *Handbook of research on teacher education* (pp. 329-348). New York, NY: MacMillan.

Zeichner, K.M., & Tabachnick, B.R. (1985). The development of teacher perspectives: Social strategies and institutional control in the socialization of beginning teachers. *Journal of Education for Teaching, 11*(1), 1-25.

Stuart, C., & Thurlow, D. (2000). Making it their own: preservice teachers'experiences, beliefs, and classroom practices. *Journal of Teacher Education, (51)*2,113–121.

Toker-Gökçe, A. (2013). Sınıf öğretmenlerinin adaylık dönemlerinde yaşadıkları mesleki sorunlar. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 137-156.

Toker Gokce, A. (2019). Teacher Socialization in Changing World: Functionalist, Interpretive, and Critical Perspectives. In M. Öztürk & P.R. Hoard (Eds), *Examining the teacher induction process in contemporary education systems* (pp. 212–236). USA: IGI Global Publishing.

Toker Gokce, A. (2020). Professional Socialization in Schools. In *Oxford Research Encyclopedia of Education*. Erişim adresi: https://oxfordre.com/education/view/10.1093/acrefore/9780190264093.001.0001/acrefore-9780190264093-e-673 İndirme tarihi: 26 Aralık 2020.

Mesa Villa, C. P. (2017). The socialization of a novice teacher of English: Becoming an agent of change. *How*, *24*(1), 83-100.

Weidman, J. C., Twale, D. J., & Stein, E. L. (2001). Socialization of graduate and professional students in higher education: A perilous passage? *ASHE-ERIC Higher Education Report, 28(3).*

Zeichner, K.M., & Gore, J., 1990. Teacher socialization. In W.R. Houston (Edt), *Handbook of research on teacher education* (pp. 329-348). New York, NY: MacMillan.

Zeichner, K.M., & Tabachnick, B.R. (1985). The development of teacher perspectives: Social strategies and institutional control in the socialization of beginning teachers. *Journal of Education for Teaching, 11*(1), 1-25.